

УДК 330.322

Н.В. ШИРЯЄВА, О.Б. БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ, А.Б. МАКАРЕНКО
ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТОРГІВЛІ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

Залучення інвестицій в економіку України є важливою та актуальною темою досліджень. На об'єми інвестицій впливають зовнішні та внутрішні чинники, при аналізі яких слід враховувати галузеву специфіку. Метою статті є аналіз діяльності високотехнологічної галузі України для виявлення найбільш пріоритетних груп товарів, які потребують нарощування інвестицій. Були вирішені такі завдання: 1) досліджено підходи до класифікації високотехнологічної продукції; 2) проаналізовано сучасний стан і тенденції розвитку експорту цієї продукції; 3) визначено основні країни-інвестори економіки України та привабливі для інвестування високотехнологічні галузі промисловості України; 4) розглянуто структуру українського експорту та імпорту; 5) досліджено торгівлю високотехнологічною продукцією на прикладі Харківської області та України в цілому. Використовувалися статистичні методи: аналіз структури, індексний метод, аналіз рядів динаміки. Результати свідчать про те, що світова торгівля високотехнологічними товарами за останні 5 років стабілізувалася на рівні 10% від експорту. Найбільшими інвесторами в економіку України в 2017 році були Кіпр, Нідерланди та Російська Федерація. Високотехнологічними галузями промисловості України, які були найбільш привабливими для інвестування, виявилися переробна промисловість; професійна, наукова та технічна діяльність; металургія, ІТ. Спостерігалось зростання обсягів українського експорту до країн ЄС у 2017 році - на 32% в порівнянні з 2016 роком. У той же час імпорт товарів з ЄС за минулий рік збільшився на 23% в основному за рахунок поставок природного газу і продукції машинобудування. Загалом, за 2010-2017 рр. частка високотехнологічних галузей у промисловості України зменшилася з 12% до 8%. Таким чином, на жаль, за галузевою структурою промисловості Україна належить до країн, що розвиваються. Але можна очікувати, що зацікавленість країн-інвесторів до інноваційного та наукового потенціалу України дозволить значно збільшити об'єм інвестицій.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, високотехнологічні товари, торгівля, інвестиції, експорт, імпорт

Н.В. ШИРЯЕВА, А.Б. БЕЛОЦЕРКОВСКИЙ, А.Б. МАКАРЕНКО
ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ТОРГОВЛИ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИЕЙ

Привлечение инвестиций в экономику Украины является важной и актуальной темой исследований. На объемы инвестиций влияют внешние и внутренние факторы, при анализе которых следует учитывать отраслевую специфику. Целью статьи является анализ деятельности высокотехнологической отрасли Украины для выявления наиболее приоритетных групп товаров, которые нуждаются в наращивании инвестиций. Были решены следующие задачи: 1) исследованы подходы к классификации высокотехнологической продукции; 2) проанализировано современное состояние и тенденции развития экспорта этой продукции; 3) определены основные страны-инвесторы в экономику Украины и привлекательные для инвестирования высокотехнологические отрасли промышленности Украины; 4) рассмотрена структура украинского экспорта и импорта; 5) исследована торговля высокотехнологической продукцией на примере Харьковской области и Украины в целом. Использовались статистические методы: анализ структуры, индексный метод, анализ рядов динамики. Результаты свидетельствуют о том, что мировая торговля высокотехнологическими товарами за последние 5 лет стабилизировалась на уровне 10% от экспорта. Наибольшими инвесторами в экономику Украины в 2017 году были Кипр, Нидерланды и Российская Федерация. Високотехнологическими отраслями промышленности Украины, которые были наиболее привлекательными для инвестирования, оказались обрабатывающая промышленность; профессиональная, научная и техническая деятельность; металлургия, ИТ. Наблюдался рост объемов украинского экспорта в страны ЕС в 2017 году на 32% по сравнению с 2016 годом. В то же время импорт товаров из ЕС за прошлый год увеличился на 23% в основном за счет поставок природного газа и продукции машиностроения. В целом, за 2010-2017 гг. доля высокотехнологических отраслей в промышленности Украины уменьшилась с 12% до 8%. Таким образом, к сожалению, по отраслевой структуре промышленности Украина принадлежит к развивающимся странам. Но можно ожидать, что заинтересованность стран-инвесторов в инновационном и научном потенциале Украины позволит значительно увеличить объем инвестиций.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, высокотехнологические товары, торговля, инвестиции, экспорт, импорт

N. V. SHYRIAIEVA, O. B. BILOTSEKIVSKYI, A. B. MAKARENKO
INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF HI-TECH PRODUCTS TRADE

Attracting investments in Ukraine is timely and important topic of research. Internal and external factors which analysis should consider industry features influence investments volume. The objective of the article is the analysis of Ukrainian hi-tech sector aiming to identify priority product groups requiring more investments. The following tasks are set: 1) research of hi-tech products classification approaches; 2) analysis of current state and trends of these product export; 3) identification of the main investors (nations) and groups of hi-tech products that are most attractive for investing; 4) analysis of Ukrainian export and import structure; 5) research of hi-tech products trade in Kharkiv region and Ukraine. Such statistical methods as structure analysis, index method, series analysis are applied. It is found the world trade of hi-tech products reached 10% of nations' export in the last five years. It is observed that Cyprus, the Netherlands and Russian Federation are among the top three investors in the last year. The most attractive for investing industries are processing, R&D, metallurgy and IT. Increase of Ukrainian export to EU states by 32% in the last year in comparison to 2016 is observed. At the same time EU import to Ukraine raised by 23% mainly due to natural gas consumption by Ukraine and machine-building goods delivery. In general, in 2010-2017 the share of hi-tech industries dropped from 12 to 8% in Ukraine. It is expected the investing volume will continue to grow as investing countries will get a closer look at innovative and scientific capacity of Ukraine.

Keywords: investment attractiveness, hi-tech products, trade, investments, export, import

Дослідженню інвестиційної привабливості присвячено багато наукових статей та досліджень [1-7]. Фактори впливу на об'єми інвестицій можна поділити на дві групи – зовнішні та внутрішні. В якості зовнішніх факторів виступають ті чинники, які не є результатом діяльності самого підприємства чи галузі в цілому, а утворюються в зовнішньому середовищі. В якості основних зовнішніх факторів можна назвати, перш за все, інвестиційну привабливість території, яка включає в себе рівень розвитку законодавчої бази, корупцію, людський потенціал,

економічну ситуацію, як в країні, так і в регіоні. Крім того, до числа зазначених факторів відносяться:

- наявність кадрового потенціалу;
- розвиток фінансового середовища;
- екологічна безпека;
- рівень розвитку інфраструктури;
- макроекономічні показники та ін.

Інвестиційна привабливість також визначає внутрішні чинники, в якості яких виступає конкретні результати роботи підприємства. Саме внутрішні чинники є об'єктом

управління і можуть бути представлені на увазі наступного переліку:

- фінансовий стан підприємства, яке може бути оцінено з використанням наступних критеріїв: показники фінансової стійкості, показники ліквідності і платоспроможності, показники рентабельності, показники ділової активності;
- організаційна структура підприємства також може робити істотний вплив на інвестиційну привабливість підприємства. Особливо це пов'язано зі структурою акціонерів, наявністю держуправління та ін.;
- рівень інноваційної діяльності підприємства;
- ступінь диференційованості виробленої продукції та ін.

Проводячи аналіз чинників, що визначають інвестиційну привабливість, слід враховувати галузеву специфіку.

Метою статті є аналіз діяльності високотехнологічної галузі України для виявлення найбільш пріоритетних груп товарів, які потребують нарощування інвестицій.

При дослідженні динаміки нарощування експортних можливостей України необхідно орієнтуватися на експорт високотехнологічних товарів, товарів з високою доданою вартістю і високим ступенем обробки. Високотехнологічні товари є високоприбутковою групою товарів, що дозволять покращити інвестиційну привабливість України, але доля таких товарів у загальному обсязі продукції складає близько 3-5 %. На рис. 1 наведено шість груп товарів, які можна віднести до високотехнологічних.

Існує кілька підходів до визначення того, які саме товари відносяться до високотехнологічних. В ЄС при аналізі статистики торгівлі використовується так званий "Продуктовий підхід", у результаті застосування якого сформований перелік товарів з високим рівнем наукоємності, тобто співвідношенням витрат на науково-дослідні роботи до загального обсягу продажів. Такі товари вважаються високотехнологічними.

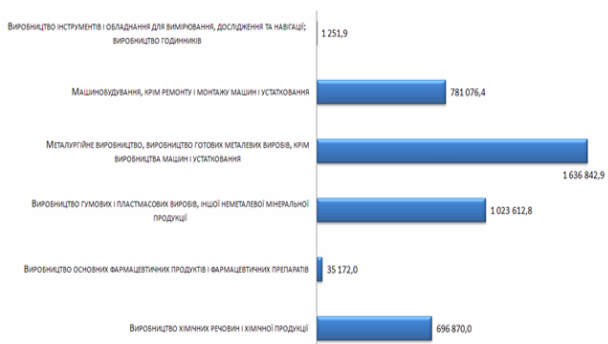


Рис. 1 - Високотехнологічні товари України [8]

Експорт високотехнологічної продукції передбачає експорт товарів з високою НДДКР інтенсивністю, тобто витрати на НДДКР, які складають значну частку в обсягах продажу даної продукції. Відповідно до цієї класифікації, виділяють наступні групи товарів, які повністю або частково належать до високотехнологічних [9]:

- аерокосмічна продукція;
- комп'ютерна та офісна техніка;
- електроніка та телекомунікації;
- фармацевтична продукція;
- наукові інструменти;

- електричні машини і устаткування;
- хімічна продукція;
- неелектричні машини і обладнання.

На рис. 2 представлено географічну карту світу у розрізі експорту високотехнологічної продукції за 2016 рік. Дані вказані в поточних доларах США.

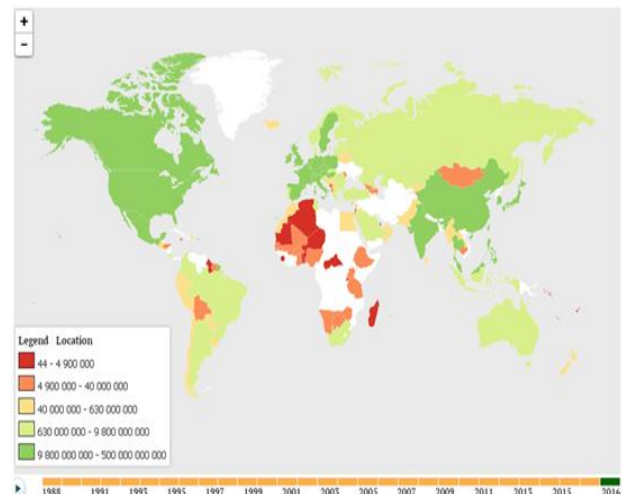


Рис. 2 - Географічна карта світу у розрізі експорту високотехнологічної продукції за 2016 рік (дані у дол.США) [10]

З рис. 2 видно, що Україна (поряд із декількома країнами різних континентів), виділена білим кольором, оскільки дані за 2016 рік ще не затверджено. Наприклад, обсяг експорту Молдови у 100 разів менше ніж в Україні.

Якщо подивитися на загальні тенденції високотехнологічного експорту (рис. 3), то можна побачити, що світова торгівля високотехнологічними товарами за останні 5 років стабілізувалася на рівні 10% від експорту. Саме така частка високотехнологічного експорту таких розвинених країн, як США, Німеччина, Японія.

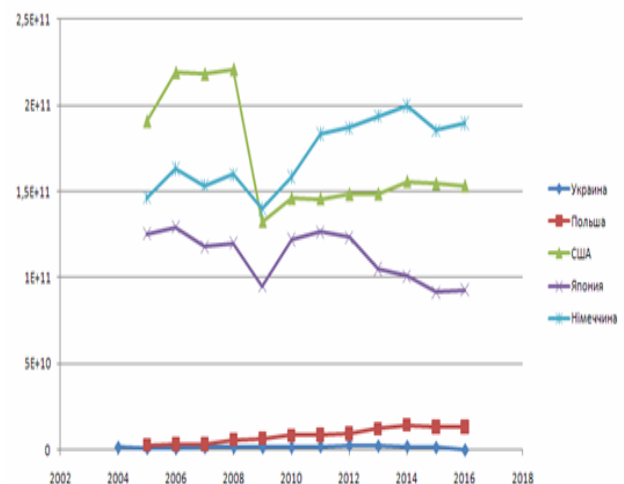


Рис. 3 - Частка високотехнологічного експорту розвинених країн та України за період 2004-2016 рр. [10]

Як видно з рис. 3, світова фінансова криза 2008 року значно відобразилась на експорті високотехнологічної продукції США та Японії. Але Німеччина виділяється з цієї п'ятірки тим, що, по-перше, об'єми впали лише до мінімуму 2005 року, а вже у 2010 році вона змогла досягти максимуму 2006 року та продовжувала нарощувати величину експорту й надалі. Слід зазначити, що у порівнянні з більш

розвиненими країнами, динаміка експорту Польщі та України виглядає досить рівномірною та без різких підйомів вгору або вниз. Цікаво також, що експортні тренди США і Японії дуже схожі - в обох країнах спостерігалось поступове скорочення питомої ваги високотехнологічного експорту протягом 2001-2011 років.

У випадку, якщо країна є високорозвиненою, то вона не потребує активних інвестицій, але це не стосується країн, які розвиваються. Тому, поряд з аналізом динаміки експорту, наведемо статистику країн, які найактивніше інвестують в Україну (рис. 4)

Як слідує з рис. 4, найбільшими інвесторами в Україну у минулому 2017 році виявилися Кіпр, Нідерланди та Російська Федерація. У рівних долях, але у майже чотири рази менше (по 4-5%) інвестують в українські підприємства Німеччина, Швейцарія, Польща, Франція та Австрія, та доля інвестицій із США склала лише 2 %.

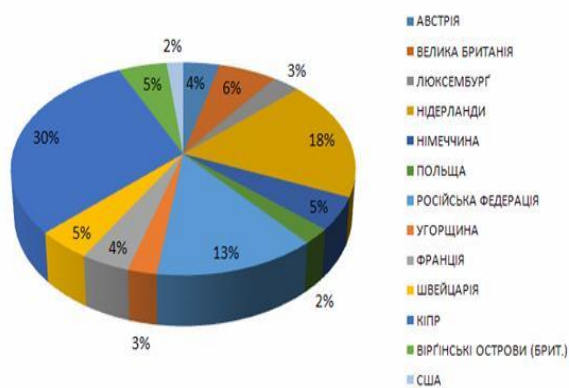


Рис. 4 - Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіку України на 1 січня 2017 року (за даними [8])

Високотехнологічними галузями промисловості, які були найбільш привабливими для інвестування, виявилися переробна промисловість; професійна, наукова та технічна діяльність; металургія, ІТ та ін. (рис. 5). Менше за всього інвестицій отримала виробнича діяльність фармацевтичних продуктів та препаратів (близько нуля).



Рис. 5 - Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіку України за видами економічної діяльності у січні 2018 року (за даними [8])

Національний банк України констатував зростання обсягів українського експорту до країн ЄС у 2017 році - на 32% в порівнянні з 2016 роком [11]. Частка країн Євросоюзу в загальному обсязі експорту з України за рік збільшилася з 31,9% до 35,4%, а поставки товарів в Росію скоротилися з 9,1% до 8,5%. Імпорт товарів з ЄС за минулий рік збільшився на 23% в основному за рахунок поставок природного газу і продукції машинобудування. У той же час виріс і импорт з РФ - на 40%. Україна купувала вугілля, нафтопродукти і добрива. В цілому в 2017 році експорт товарів було здійснено майже на 40 млрд. доларів США, тоді як импорт - на 49 млрд. доларів. Отже, Україна має негативне сальдо зовнішньої торгівлі.

Обсяг прямих інвестицій по областях України представлено на рис. 6. Однак прямі інвестиції у Київ на порядок більше – 1632,3 млн. дол. США.

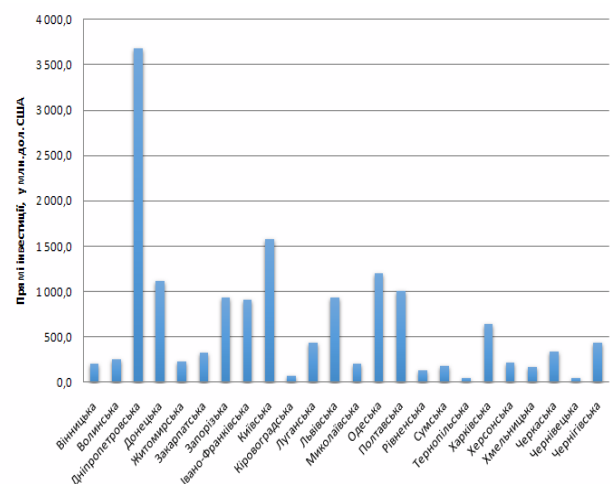


Рис. 6 – Прямі інвестиції по областях України (за даними [12])

На прикладі Харківської області проаналізуємо торгівлю високотехнологічною продукцією у % від реалізованої промислової продукції за період 2010-2017 рр. [12] (рис. 7).

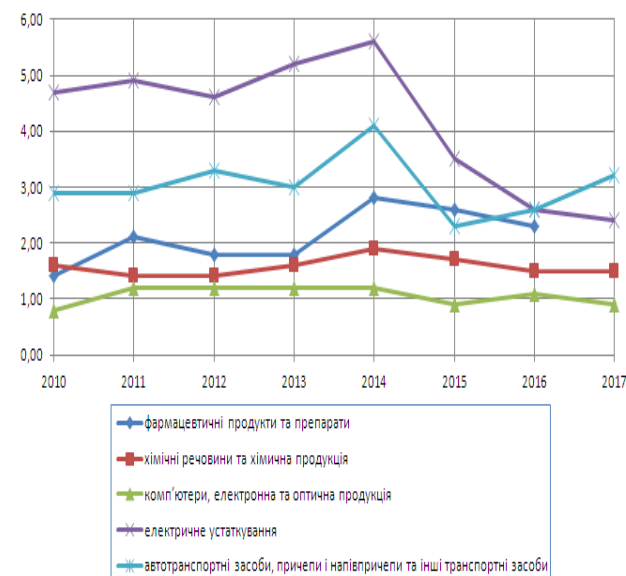


Рис. 7 - Динаміка структури реалізованої високотехнологічної продукції за період 2010-2017 рр., % (за даними [12])

Аналіз даних рисунка 7 показав, що співвідношення між складовими високотехнологічного виробництва змінюються у часі та будуть змінюватися в майбутньому: питома вага складової «виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів» упродовж останніх 7 років збільшилася на 64% у загальному промисловому виробництві, така ж тенденція у комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (12,5%), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (10%). Це можна пояснити пільговим оподаткуванням підприємств з виробництва основних фармацевтичних препаратів (40% від кількості підприємств у галузі) [2]. Щодо комп'ютерів і автотранспортних засобів, то збільшення їх виробництва можливо пов'язано із триваючим збройним конфліктом на сході України і зростаючими потребами силових структур у такій продукції. У той же час питома вага складової «хімічні речовини та хімічна продукція» за цей же період зменшилася на 6%, «електричне устаткування» – 49%. Це можна пояснити недостатнім субсидуванням виробництва хімічних речовин та хімічної продукції (0,2% від обсягу створеної ними валової доданої вартості) та виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (0,7%) [2].

Загалом, за 2010-2017 рр. частка високотехнологічних галузей у промисловості України зменшилася з 12% до 8%, що, можливо, пояснюється втратою близько 18% промислового виробництва країни внаслідок збройного конфлікту на Донбасі та анексії Криму, частка якого складала 4% ВВП, розривом традиційних зв'язків з Росією і відповідною втратою ринків збуту, несприятливою економічною ситуацією та іншими факторами [2]. Таким чином, на жаль, за галузевою структурою промисловості Україна належить до країн, що розвиваються. Але, можна очікувати, що зацікавленість країн-інвесторів до інноваційного та наукового потенціалу України, дозволить значно збільшити об'єм інвестицій.

Список літератури

1. Федуллова Л.І. Стан та проблеми України в контексті розвитку ринків високотехнологічних товарів та послуг. Л.І. Федуллова. *Наука та інновації*. 2009. Т. 5. № 3. С. 40-48.
2. Шапран Е.М. Сучасний стан і тенденції розвитку високотехнологічних галузей промисловості України. Е.М. Шапран, О.Б. Білоцерківський. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2017. № 4(57), Т. 22. С. 146-149.
3. Ширяєва Н.В. Економічна оцінка та вибір високотехнологічного проекту. Н.В. Ширяєва, О.Б. Білоцерківський. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 23. Ч. 3. С. 166-170.
4. Borovikova A.I. Crowdfunding in High-tech entrepreneurship. A.I. Borovikova, N.V. Shyriaieva. *Електронне наукове фахове видання "Економіка та суспільство"*. 2017. № 9. С. 350-356.
5. Shyama V. Ramani. High-value hi-tech product introduction in emerging countries: The role and construction of legitimacy. Shyama V. Ramani, Ajay Thutupalli, Urias

- Eduardo. *Qualitative Market Research: An International Journal*. Vol.20, Issue 2. Pp.208-225, <https://doi.org/10.1108/qmr-01-2017-0034>.
6. Kyeongseok K. Real options analysis for renewable energy investment decisions in developing countries. K. Kyeongseok, P.Hyoungbae, K. Hyoungkwan. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 2017. Vol. 75, Pp. 918-926. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2016.11.073>
7. Мельникова М. В. *Аспекти розвитку сектору високотехнологічних і наукоємних виробництв в Україні*. М. В. Мельникова. *Ефективна економіка № 11*, 2013. Точка доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2720>
8. *Державна служба статистики України*. Офіційний сайт. Точка доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Газета "Європейська правда". Расовская О., Мовчан В. Экспортные ориентиры Украины: к чему мы стремимся. 2015. Точка доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2015/10/28/7039941/>
10. *World Data Atlas*. Точка доступу: <https://knoema.com/atlas/Ukraine/>
11. Газета "Факти". Главными торговыми партнерами Украины в 2017 году были страны ЕС, - Нацбанк. 2017. Точка доступу: <http://fakty.ua/257038-glavnymi-torgovymi-partnerami-ukrainy-v-2017-godu-byli-strany-es-nacbank>

References (transliterated)

1. Fedulova L.I. Stan ta problemy Ukrainy v konteksti rozvytku rynkiv vy'sokotekhnologichny'x tovariv ta poslug. [Ukraine's state and issues of hi-tech goods and services markets development]. L.I. Fedulova. *Nauka ta innovatsiyi*. 2009. T. 5. no 3. P. 40-48.
2. Shapran Ye.M. Suchasny'j stan i tendencyi rozvytku vy'sokotekhnologichny'x galyzey promy'slovosti Ukrainy. [Current state and trends in Ukrainian hi-tech industry development]. Ye.M. Shapran, O.B. Bilocerky's'ky'j. *Visnyk Odes'kogo nacional'nogo universy'tetu. Seriya «Ekononika»*. 2017. no 4(57), T. 22. P. 146-149.
3. Shy'ryayeva N.V. Ekonomichna ocinka ta vy'bir vy'sokotekhnologichnogo proektu. [Economic valuation and selection of hi-tech project]. N.V. Shy'ryayeva, O.B. Belocerky's'ky'j. *Naukovy'j visnyk Xerson's'kogo derzhavnogo Universy'tetu*. 2017. no 23. Ch. 3. P. 166-170.
4. Borovikova A.I. Crowdfunding in High-tech entrepreneurship. A.I. Borovikova, N.V. Shyriaieva. *Електронне наукове фахове видання "Економіка та суспільство"*. 2017. no 9. P. 350-356.
5. Shyama V. Ramani. High-value hi-tech product introduction in emerging countries: The role and construction of legitimacy. Shyama V. Ramani, Ajay Thutupalli, Urias Eduardo. *Qualitative Market Research: An International Journal*. Vol.20, Issue 2. Pp.208-225, <https://doi.org/10.1108/qmr-01-2017-0034>.
6. Kyeongseok K. Real options analysis for renewable energy investment decisions in developing countries. K. Kyeongseok, P.Hyoungbae, K. Hyoungkwan. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 2017. Vol. 75, Pp. 918-926. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2016.11.073>
7. Mel'ny'kova M. V. *Aspekty rozvytku sektoru vy'sokotekhnologichny'x i naukoymny'x vy'robny'chiv v Ukraini*. M. V. Mel'ny'kova. [Aspects of hi-tech industry development in Ukraine]. *Efektivna ekonomika* no 11, 2013. Tochka dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2720>
8. *Derzhavna sluzhba staty'sty'ky' Ukrainy*. [State statistics service]. Oficijny'j saj't. Tochka dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Gazeta "Evropejs'ka pravda". Rasovskaya O., Movchan V. Eksportnye ory'enty're Ukrainy: k chemu my stremym'sya. [Export targets of Ukraine: where we are heading]. 2015. Tochka dostupu: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2015/10/28/7039941/>
10. *World Data Atlas*. Tochka dostupu: <https://knoema.com/atlas/Ukraine/>
11. Gazeta "Fakty". Glavnymy' trgovymy' partneramy' Ukrainy v 2017 godu byly' strany ES. [Main trade partners of Ukraine in 2017 were EU countries]. Nacbank. 2017. Tochka dostupu: <http://fakty.ua/257038-glavnymi-torgovymi-partnerami-ukrainy-v-2017-godu-byli-strany-es-nacbank>

Надійшло (received) 03.10.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Ширяєва Наталія Володимирівна (Ширяєва Наталья Владимировна, Shyriaieva Natalia Volodymyrivna) – кандидат технічних наук, доцент, НТУ «ХПІ», доцент кафедри менеджмента зовнішньоекономічної діяльності і фінансів; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0837-7238>; e-mail: natalia.shyriaieva@gmail.com

Білоцерківський Олександр Борисович (Белоцерковский Александр Борисович, Bilotserkivskiy Oleksandr Borisovich) – кандидат технічних наук, доцент, НТУ «ХПІ», доцент кафедри комерційної, торговельної та підприємницької діяльності; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4707-7964>; e-mail: abelocerk@gmail.com.

Макаренко Анастасія Борисівна (Макаренко Анастасия Борисовна, Makarenko Anastasiya) – НТУ «ХПІ», старший викладач менеджмента зовнішньоекономічної діяльності і фінансів; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1816-130X>; e-mail: makarenko2005@yahoo.com